

УДК 378.147:316.47

DOI: 10.12958/2227-2844-2020-2(333)-2-167-180

Краснова Наталія Павлівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Старобільськ, Україна.

krasnova.natulya@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5308-3909>

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТА ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ І ПОТЕНЦІАЛУ СОЦІУМУ

В даний час визначальною тенденцією розвитку системи професійної освіти виступають боротьба за якість процесу підготовки професійних кадрів, за забезпечення мінімальних термінів їх становлення в займаній посаді після закінчення вищого навчального закладу. Забезпечення успішності професійної адаптації випускника на новому місці, освоєння їм в короткі терміни своїх функціональних обов'язків і виключення проблем соціальної дезадаптації набирає величезної ваги будь-якого навчального закладу. У зв'язку з цим, гостро постає проблема підготовки творчо мислячих, компетентних, відповідальних за ефективність виконуваної роботи працівників, які здатні швидко включатися в соціально-значиму діяльність, вміло будувати міжособистісні відносини в новому соціальному оточенні. Вирішення цих завдань неможливе без підвищення ролі самостійної роботи студентів над навчальним матеріалом, посилення відповідальності викладачів за розвиток навичок самостійної роботи, за стимулювання професійного зростання студентів, виховання їх творчої активності та ініціативи в різних сферах діяльності.

Професійна підготовка вимагає суттєвого коригування змісту, форм і методів освітнього процесу, переходу від знаннєвої до компетентнісної парадигми, орієнтації на формування цілісної компетентності майбутніх фахівців у єдності її загальних та фахових складових (Андрущенко, 2010). Це зазначено в таких нормативних документах, як: Закони України «Про вищу освіту», «Про освіту», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», Державним освітнім стандартом вищої освіти й Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. тощо, а також міжнародних стандартах (Рекомендації Європейського Парламенту та Ради ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя».

Проблема професійної підготовки у вітчизняній науці знайшла відображення при вирішенні широкого кола теоретичних і прикладних питань, спрямованих переважно на дослідження: загальних проблем

підготовки майбутніх спеціалістів в умовах закладу вищої освіти (А. Алексюк, В. Гладуш, Л. Воротняк, Г. Головченко, Н. Дворнікова, Т. Калюжна, А. Конох, А. Кузьмінський, О. Кучерук та ін.); системного підходу в професійній освіті (Є. Барбіна, В. Гаманюк, І. Давидова, В. Євдокимов, Л. Зданевич, Н. Колісніченко, О. Лобова, В. Сагарда, М. Семенов, Н. Ткачова та ін.); теоретико-методологічних засад професійної освіти (О. Коваленко, Н. Ничкало, С. Сисоєва); компетентнісного підходу в освітньому процесі вищої школи (О. Гура, О. Касаткіна, Н. Побірченко, Ю. Рашкевич та ін.); засобів інформаційного забезпечення професійної підготовки фахівців (В. Биков, Л. Калініна, Р. Клопов, М. Львов, О. Співаковський та ін.).

Аналіз наукових джерел свідчить, що протягом останнього десятиліття накопичено суттєвий теоретичний і практичний досвід з вивчення питань і розв'язання проблем у контексті професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах. Зокрема, Т. Воронова, Р. Гуревич, І. Драч, Т. Коваль, Г. Яворська та ін. вказують на необхідність створення у сучасний період якісно нової системи організації професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі. Деякі дослідники (Н. Батечко, С. Вітвицька, О. Ковальчук, І. Михайлюк, Я. Чистова та ін.) розглядають питання в аспекті обґрунтування структури готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. У наукових працях О. Ігнатюк, Л. Кліх та О. Зазимко, В. Люльки, С. Ящук та ін. висвітлено особливості формування професійних якостей і здібностей майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах.

Отже, особливого значення на сьогодні набуває така підготовка студентів до професійної діяльності, що здатна своєчасно, оперативно, гнучко реагувати на зміни в науці та професійній практичній діяльності, вимоги ринку праці, забезпечуючи високу якість результатів.

Необхідність вирішення зазначеної проблеми, її актуальність і доцільність зумовлені наявністю суперечностей між традиційним характером організації професійної підготовки студентів до професійної діяльності і недостатньою розробленістю інноваційних підходів, зорієнтованих на цілеспрямоване та результативне формування їх готовності до фахової діяльності; між необхідністю професійної підготовки фахівців з розвинутим креативним мисленням, нестандартним підходом до вирішення практичних завдань, здатних самостійно й оперативно приймати професійні рішення та переважанням традиційних, знанневих форм та методів професійної підготовки у вищій школі, а також врахування потреби в оптимізації професійної підготовки майбутніх фахівців у напрямі формування готовності студентів до професійної роботи у соціумі на засадах інноваційних методологічних і педагогічних підходів. Все вищесказане зумовило вибір теми нашої статті, *мета* якої – визначити рівні потенціалу соціуму і самостійної роботи студента, охарактеризувати їх взаємозв'язок та взаємозалежність.

На сьогодні, освіта є невід'ємною сферою суспільства. Оновлене, європеїзоване суспільство потребує нового історичного та логічного рівнів організації освіти як умови формування єдиного освітнього простору. С. Клепко вбачає, що цінність освітнього простору – в оновленні обсягу та змісту формальної освіти, тому що професійна університетська освіта «це зв'язок з універсумом, який більше за освітні реалії» (Клепко, с. 235), тому професійна освіта знімає обмеження з індивідуума як пасивного споживача і дає йому змогу зайняти місце в суспільстві відповідно до особистих вимог та індивідуальних якостей. Виходячи з цього, новою структурою освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця передбачені такі складові: майбутній предмет діяльності, основні виконавські функції, вирішення типових задач діяльності тобто, освітньо-професійна характеристика виступає у якості моделі підготовки фахівця (Андрущенко, 2010).

Провідними напрямками в реформі вищої педагогічної освіти вважається перехід від масово-репродуктивного навчання до активно-діяльнісного, зміни змісту і методології навчання, його нове наповнення, що дозволяють створити реальні умови для розвитку творчої індивідуальності майбутнього фахівця як в особистісному, так і в професійному плані (Хуторский, 2003). Необхідно конвертувати зміст освіти, відповідно до сучасних світових стандартів. Однак робити це необхідно обачно, не допускаючи несвідомого руйнування глобальності, фундаментальності функціонуючої національної освітньої парадигми, ігнорування або заперечення накопиченого позитивного досвіду, а, навпаки, максимально враховувати і використовувати його, зберігаючи найбільш прогресивні вітчизняні традиції в освіті (Романовський, 2011).

Більшість дослідників включають до складу готовності до професійної діяльності такі компоненти: знання, вміння і навички та особистісні характеристики фахівця. З огляду на це можна виділити в складі готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності три взаємопов'язаних аспекти: когнітивний, праксікологічний та особистісний, що характеризують відповідно теоретичну, практичну і морально-психологічну готовність до професійної діяльності (Суліма, 2012). Узагальнення даних положень дає можливість виділити структурні компоненти системи професійної підготовки студентів вищого навчального закладу: когнітивний, діяльнісний та особистісний. Когнітивний компонент відображає інформованість студента про сутність і зміст обраної професії, про вимоги до особистості фахівця даного профілю, а також рівень знань, необхідних для ефективної професійної діяльності. Діяльнісний компонент готовності відображає ступінь практичної готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності. Особистісний компонент характеризує ступінь морально-психологічної готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності. Він відображає ступінь сформованості ціннісних орієнтацій, інтересу до обраної спеціальності, задоволеності її результатами, рівень

розвитку мотивації професійної діяльності та участі в діяльності з самовдосконалення (Шанц, 2012). Дані компоненти відображають цілісний характер феномена готовності до професійної діяльності і діалектичний взаємозв'язок його складових, що дає підставу розглядати їх як необхідні і достатні для збереження і розвитку системи професійної підготовки майбутніх фахівців до обраної спеціальності. Інтеграція даних компонентів сприяє досягненню поставленої мети – забезпечення якісної підготовки фахівців, формування у них готовності до самостійної професійної діяльності.

Самостійна робота студентів (позааудиторна робота) – це планована навчальна, навчально-дослідна, науково-дослідницька робота студентів, виконувана в позааудиторний час за завданням і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі (Романовський, 2011). Метою самостійної роботи студентів є оволодіння фундаментальними знаннями, професійними вміннями та навичками діяльності за профілем, досвідом творчої, дослідницької діяльності. Самостійна робота студентів сприяє розвитку самостійності, відповідальності і організованості, творчого підходу до вирішення проблем навчального і професійного рівня.

Самостійна робота студента при всій її автономності від викладача не може бути автономною по відношенню до соціального середовища. Навпаки, в самостійній роботі студент максимально використовує потенціал навколишнього соціального середовища – соціуму: можливості та ресурси, якими володіють окремі фахівці різного профілю; трудові та учнівські, педагогічні, студентські колективи; різні установи соціального призначення (бібліотеки, музеї, школи, дитячі садки, спортивні школи, центри підтримки населення і т. ін.); формальні і неформальні громадські організації, об'єднання та рухи; соціальні інститути (Нісімчук, 2012). Кожен з цих елементів соціуму несе в собі певну можливість вирішити завдання самостійної роботи студента. Ця потенційна можливість існує об'єктивно, незалежно від волі і бажання студента. Вона існує поряд з навчальною діяльністю студента, навіть може бути її складовою частиною, але, на жаль, не завжди відчувається і є відчутною самим студентом. Найчастіше це відбувається від незнання соціального оточення, або нерозуміння його потенціалу, нерідко через невміння встановити контакт з цим оточенням. Причини можуть бути найрізноманітніші, але результат один – нереалізовані можливості, що знаходяться поруч, а нерідко і тупикова ситуація в рішенні навчального завдання студента.

У тому, що самостійна робота студентів вимагає організації говорить той факт, що обсяг самостійної роботи студентів визначається державним освітнім стандартом. Самостійна робота студентів є обов'язковою для кожного студента і визначається навчальним планом. Збільшення частки самостійної роботи студентів вимагає відповідної реорганізації навчального процесу, модернізації навчально-методичної

документації, розробки нових дидактичних підходів для глибокого самостійного освоєння навчального матеріалу (Романовський, 2011). З цієї причини зростає значимість тієї частини роботи викладачів, яка знаходить відображення в їх індивідуальних планах в частині, що стосується навчально-методичної роботи. Це вимагає більш кращої забезпеченості тем і розділів навчальною літературою та її доступності для всіх студентів. Виходячи з ситуації, що склалася забезпеченість усім необхідним для самостійної роботи студента виходить на перший план її організації. Практика організації самостійної роботи студента підтверджує той факт, що недостатньо дати завдання для самостійної роботи студенту та організувати контроль її виконання, а потрібне ретельне забезпечення цього процесу тобто організацію підготовки студента до взаємодії з соціальним середовищем.

Студентський вік – сенситивний період для розвитку основних соціогенних потенцій людини як особистості в якому відбувається:

- 1) формування професійних, світоглядних і громадянських якостей майбутнього фахівця;
- 2) розвиток професійних здібностей і сходження до вершин творчості як передумови подальшої самостійної професійної творчості;
- 3) становлення інтелекту і стабілізація рис характеру;
- 4) перетворення мотивації та всієї системи ціннісних орієнтацій;
- 5) формування соціальних цінностей у зв'язку з професіоналізацією (Подоляк, 2006);
- 6) формування соціальної активності особистості.

Соціальна активність особистості – це нова особистісна якість, що означає здатність особи самостійно засвоювати соціальний досвід, адекватно на нього реагувати і активно використовувати у своїй практичній діяльності, самостійно вирішувати власні проблеми, а в міру накопичення і вдосконалення власного досвіду, позитивно впливати на цей досвід, змінюючи і збагачуючи його новими потенційними можливостями більш високого рівня, у зв'язку з тим, що процес взаємодії соціуму і особистості відбувається в широкому діапазоні активності індивіда (Торохтий, 2011). Соціум – це найбільше за масштабами безліч взаємодіючих людей, який можна розглядати як єдиний суб'єкт соціальної або професійної дії, здатний здійснювати цілеспрямовану свідому діяльність. Соціум, являє собою сукупність соціальних явищ внутрішньо індивідуального (соціальні потреби, соціальні здібності), інтеріндивідуального (соціальна діяльність, соціальні відносини) і метаіндивідуального (соціальні інститути) властивості, він володіє певним потенціалом, носієм якого є як окремі особистості так і колективи, кожен з яких має притаманний тільки йому певні можливості та ресурси, що об'єднуються у потенціал соціуму (Суліма, 2012).

Потенціал соціуму має два рівні: перспективний і ситуативний. Перспективний потенціал соціуму або постійний, стабільний, укладений в наявних тривалий час ресурсах, можливостях соціуму, які

забезпечують йому певну сталість (бібліотечні, наукові, матеріальні фонди установи; професійні кадри, наукові розробки, методики і технології діяльності, програми, образ і традиції відносин, розпорядок праці і т. ін.), представлених як щось стабільне, що є в розпорядженні соціального інституту, що є невід'ємним атрибутом соціальної діяльності або соціальних відносинах. Він виступає як якийсь остаточний або проміжний (існуючий, готівковий) продукт (результат) індивідуальної або колективної праці. Ситуативний потенціал соціуму – ресурси, можливості соціального інституту або соціальної діяльності, які здатні з'явитися або реалізуватися в конкретній соціальній ситуації. Він носить динамічний характер у порівнянні з перспективним потенціалом соціуму і включає ситуативні можливості і ресурси (мобільні знання, навички, вміння, особистісні якості і адаптивні можливості фахівців, що сприяють вирішенню раптово виникаючих проблем особистості, в нестандартних або життєво складних ситуаціях). Він виступає як стимул активності.

Потенціал соціуму за своїм змістом має багатосферну і багаторівневу структуру і включає: фізичний, матеріальний, інтелектуальний, організаційний, духовно-моральний, власний, соціокультурний, особистісний, освітній потенціал тобто соціостворюючий чинник взаємних зобов'язань складових соціуму, спрямованих на поліпшення можливостей вирішення проблем людей, що складають субстрат соціуму (Торохтий, 2011).

Самостійна робота студента і соціум як соціальні явища мають подібності та відмінності. Їх схожість полягає в тому, що кожне з цих соціальних явищ взаємодоповнюють один одного. Самостійна робота студента, як найважливіша частина навчальної діяльності, є різновидом соціальної діяльності, а, отже, становить один з елементів вертикальної структури соціуму (Круглик, 2018). Самостійна робота спрямована на засвоєння соціального досвіду, і хоча за формою носить індивідуальний характер, але соціальний за змістом, так як створює для навчальної діяльності, для соціуму соціально-значимий результат. Це явища одного порядку. Кожне з цих соціальних явищ має свій певний потенціал. Потенціал самостійної роботи студента відображає ресурси, можливості його особистості (соціальні потреби і соціальні здібності), а також наявний досвід педагога, тьютора, консультанта і інших фахівців, включених в цей процес. Потенціал соціальної роботи студента представляє меншу частину цілого потенціалу соціуму. Кожне з цих явищ має перспективи підвищення власного потенціалу: рівень самостійної роботи студента на її початковому і кінцевому етапах істотно відрізняється своєю організацією, різноманітністю, формами і методами, нарешті, результатом, а приналежність її до соціуму дозволяє посилювати і його потенціал в кінцевому рахунку.

Різниця самостійної роботи студента і соціуму полягає в тому, що самостійна робота студента – це лише елемент соціуму. Метою її є підвищення рівня знань, навичок і умінь на основі використання

різноманітного соціального досвіду, а в цілому – використання потенціалу соціуму для вирішення власних завдань. Соціум відображає більш різноманітний, багатопрофільний і багаторівневий світ дійсності (Романовський, 2011). Навпаки, самостійна робота студента, представляє нерідко вузькоспрямовану активність особистості, включену в певну сферу діяльності. У самостійній роботі студента представлена окрема людина, з її соціальними потребами, здібностями і спрямованістю дій, а соціум відрізняється сукупністю людей, що відтворюють при своїй взаємодії різного рівня соціальні явища. Порівняльна характеристика потенціалу соціуму і самостійної роботи студента дозволяє виділити в ній два рівні.

Перший рівень – самостійна робота як організований навчальний процес під керівництвом педагога, тьютора. Вона як і будь-який організований процес навчання має програму, етапи контролю її виконання, оцінку результату рішення її завдань. Роль педагога або тьютора полягає в безпосередньому супроводі самостійної роботи студента від початку до її завершення, методами «введення в соціум», формування мотивації на самостійну роботу та її завершення (Луговий, 2011). Для цього рівня в наявності суб'єкт – об'єктні відносини між педагогом і студентом. Обов'язкова самостійна робота забезпечують підготовку студента до поточних аудиторних занять. Результати цієї підготовки проявляються в активності студента на аудиторних заняттях і якісному рівні зроблених доповідей, виконаних контрольних робіт, тестових завдань та інших форм поточного контролю. Бали, отримані студентом за результатами аудиторної роботи, формують рейтингову оцінку поточної успішності студента з дисципліни.

Другий рівень – самостійна робота за вибором студента, як самоорганізація власної діяльності, що здійснюється за його власною ініціативою, за наявності внутрішньої потреби вдосконалювати свої знання, навички та вміння. Вона носить більш творчий характер і має програму, етапи самоконтролю її виконання, що представляє в певній мірі як суб'єктивне бачення програми, створеної педагогом, тьютором, роль яких у цьому випадку полягають не у організації процесу самостійної роботи студента, а в якості посередника між проблемами студента і потенціалом соціуму (Круглик, 2018). Відносини студента і педагога, тьютора починають носити характер суб'єкт-суб'єктних відносин і полягають у співпраці, партнерстві з проблем ефективного використання потенціалу соціуму в самостійній роботі студента.

У самостійній роботі студента як організованому навчальному процесі обов'язки організаторів представлені таким чином.

На рівні вищого навчального закладу та факультету: планування самостійної роботи студентів, включаючи складання графіка самостійної роботи і її контролю; планування роботи по її супроводу, що включає підбір найбільш значущих для завдання по самостійній роботі студента елементів соціуму: соціальних інститутів (бібліотеки, читального залу,

методичного кабінету, центрів з працевлаштування, інформаційних центрів, освітніх установ, виставки і т. п.); соціальну діяльність (види соціально-значимої діяльності, форми включення в неї студентів, методики її реалізації, оцінки результатів); соціальні відносини (міжпредметні, між групові, міжвідомчі взаємодії, форми і методи включення студентів в соціально-значимі відносини); інформування студентів і педагогів про ресурси і можливості наданих їм на допомогу з боку соціуму; виділення в розкладі навчальних занять часу для самостійної роботи і визначення форми її проведення (зустріч з роботодавцями, зустрічі з представниками органів влади; відвідування музеїв, виставок, профільних установ; участь в конференціях, різних акціях і т. ін.); контроль діяльності кафедр з організації самостійної роботи студентів (Романовський, 2011).

На рівні кафедр: визначення форм і методів самостійної роботи з кожної навчальної дисципліни, конкретного змісту, обсягу матеріалу, що підлягає самостійного вивчення; визначення бюджету часу студентів і порядку їх дій в реалізації потенціалу соціуму; розробка курсів за вибором з наукової організації праці студентів; складання графіка самостійної роботи кожного курсу із зазначенням термінів виконання; аналіз ефективності самостійної роботи студентів, внесення коректив з метою її вдосконалення; здійснення моніторингу розвитку навичок самостійної роботи студентів в різних умовах соціуму (Торохтий, 2011).

На рівні викладача: *ознайомлення* студентів: з потенціалом соціуму, його можливостями, стосовно конкретної навчальної дисципліни і її розділів; з методикою взаємодії з соціальними інститутами з проблем самостійної роботи, критеріями оцінки якості виконуваних заходів; з термінами виконання, формами контролю самостійної роботи студентів; *формування* у студентів: вміння пошуку оптимальних варіантів реалізації завдань самостійної роботи в умовах соціуму; навички підготовки звітів з аналізом ефективності самостійної роботи; навички наукового дослідника соціальних явищ; навички роботи з підручниками, першоджерелами, сучасним науковим фондом різних соціальних інститутів; навички аналізу одержуваної інформації від різних джерел соціуму; *проведення*: групових та індивідуальних консультацій з методики самостійної роботи по формам і методам взаємодії з соціальними інститутами, включення в соціальну діяльність і соціальні відносини в контексті завдань самостійної роботи; *підтримка* зв'язків з соціальними інститутами, джерелами соціальної діяльності та *оцінка* ефективності їх впливу на самостійну роботу студентів; *аналіз* ефективності використання потенціалу соціуму студентами.

На рівні тьютора: надання студентам допомоги в формуванні мотивації взаємодії з соціальними інститутами, включення в соціально-значиму діяльність і соціальні відносини; сприяння встановленню ними ділових контактів з представниками різних соціальних інститутів і допуску їх до джерел інформації для самостійної роботи; участь у

соціально значущих зустрічах студентів і представників різних соціальних інститутів, оцінка ефективності засвоєння студентами соціального досвіду; допомога у виборі форм і методів реалізації потенціалу соціуму в самостійній роботі студента; аналіз ефективності використання студентами потенціалу соціуму в самостійній роботі і вживання заходів щодо її вдосконалення, тобто діяльність всіх суб'єктів організації самостійної роботи студента (педагога, тьютора, представників соціальних інститутів і самого студента) спрямована на створення необхідних умов самореалізації особистості в конкретному соціумі (Романовський, 2011).

Для організації самостійної роботи студента необхідні наступні умови: готовність студентів до самостійної праці (наявність соціальних потреб і соціальних здібностей до навчальної діяльності); мотив до отримання знань, до встановлення соціальних відносин з потенціалом соціуму; наявність і доступність всього необхідного навчально-методичного та довідкового матеріалу, можливість використовувати потенціал соціуму; система регулярного контролю якості виконаної самостійної роботи як з боку педагога, тьютора, так і з боку самого студента; консультаційна допомога з боку представників різних соціальних інститутів.

При організації самостійної роботи студентів особливий інтерес представляють проблеми: облік можливостей соціуму в процесі організації самостійної роботи студентів; самоосвіта в соціумі як засіб підвищення ефективності самостійної роботи студентів; саморозвиток майбутнього фахівця в різних умовах соціуму. інформаційні ресурси соціуму (соціальних інститутів) як засіб самостійної роботи студентів, техніки використання потенціалу соціуму для публічного обговорення теоретичних і практичних результатів, отриманих студентом самостійно, опора на потенціал соціальної діяльності в позааудиторній самостійній роботі студента та ін.

Рівень і складність завдань для самостійної роботи залежить від курсу навчання студентів, що визначає цільову спрямованість самостійної роботи студента. Так, на молодших курсах самостійна робота студентів має на меті розширення і закріплення знань і вмінь, отриманих на лекціях, семінарах та практичних заняттях. У цьому випадку найбільш ефективними будуть наступні форми проведення самостійної роботи студента: а) зустрічі студентів з представниками різних соціальних інститутів або відвідування студентами їх установ; б) написання есе-формулювання будь-якого поняття, що розкриває проблеми соціуму; в) огляд по темі – написання короткого огляду ресурсів, можливостей конкретного соціального інституту, соціальної діяльності за рекомендованою темою із залученням додаткового матеріалу з друку і інформаційних ресурсів Інтернету, інформаційних центрів взаємодіючих з вузом; г) написання глосарію – коротке роз'яснення термінів і понять по темі навколишнього соціуму і т. ін. На

старших курсах самостійна робота студента повинна сприяти розвитку творчого потенціалу студента і реалізації професійних навичок. В даному випадку завдання можуть носити як індивідуальний, так і груповий характер, в силу того, що реальні професійні умови в більшості випадків засновані на роботі в колективі, а саме: презентація – вибір студентом певної теми для презентації і вираз свого бачення можливостей соціуму, розуміння або нерозуміння будь-якого аспекту, що розглядається в презентації; ділова або рольова гра, що виробляє для майбутньої професійної діяльності соціально-значущі навички; конкретна навчальна соціальна ситуація, що вимагає відповідей студента на запитання по ній або написання свого бачення проблеми; груповий проект з актуальної проблематики соціуму. При визначенні змісту самостійної роботи студентів слід враховувати рівень самостійності студентів.

Таким чином, самостійна робота студента може розглядатися як соціостворюючий чинник взаємних зобов'язань складових соціуму, зобов'язань, спрямованих на розвиток можливостей студента і людей, що складають субстрат (середовище у якому існують елементи) соціуму.

Список використаної літератури

- 1. Андрущенко В. П.** Модернізація педагогічної освіти відповідно до викликів XXI століття. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки.* 2010. Вип. 1.28. С. 12–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2010_1.28_4.
- 2. Воронкова В. Г.** Становлення інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України за доби глобалізації: теоретико-методологічні та праксеологічні виміри: монографія. Запоріжжя: ЗДІА, 2017. 270 с.
- 3. Інноваційні технології педагогічної освіти: монографія / Андрій Нісімчук, Петро Бойчук, Олександр Панасюк.** Луцьк: Твердиня, 2012. 478 с.
- 4. Клепко С. Ф.** Філософія інтеграції університетської технічної освіти. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: збірник наукових праць: у 2-х част.* / [за ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО та О. Г. РОМАНОВСЬКОГО]. Ч. 1. Х.: НТУ «ХП», 2002. С. 235–242.
- 5. Круглик В. С.** Система підготовки майбутніх інженерів програмістів до професійної діяльності у вищих навчальних закладах: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Запоріжжя, 2018.
- 6. Методики використання сучасних інформаційних технологій при підтримці процесу навчання обдарованої молоді: метод. посіб.** / АПН України, НАН України, Ін-т обдарованої дитини АПН України, Ін-т телекомунікацій і глобал. інформ. простору, Ін-т пробл. виховання АПН України, Мала акад. наук України; ред.: С. О. Довгий, О. Є. Стрижак. К.: [Інформ. системи], 2009. 199 с.
- 7. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І.** Психологія вищої школи: навчальний посібник для магістрантів і аспірантів. К.: ТОВ «Філ-студія», 2006. 320 с.
- 8. Психолого-педагогічні**

засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: монографія / [В. Луговий та ін.; за заг. ред. В. П. Андрущенко, В. І. Лугового]; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т вищої освіти. К.: Педагогічна думка, 2011. 259 с. **9. Романовський О. Г., Михайличенко В. Є., Грень Л. М.** Педагогіка успіху. Харків: Изд-во НТУ «ХП», 2011. 376 с. **10. Суліма Є.** Вища освіта в контексті національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. *Вища школа*. 2012. № 3. С. 12. **11. Торохтий В. С.** Актуальные проблемы современной социальной педагогики: избранные статьи. М.: МГППУ, 2011. 280 с. **12. Хуторский А. В.** Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения. М.: Изд-во МГУ, 2003. 416 с. **13. Шанц Е. А.** Профессиональная подготовка студентов вуза как целостная педагогическая система. *Теория и практика образования в современном мире: материалы I Междунар. науч. конф.* (г. Санкт-Петербург, февраль 2012 г.). Т. 2. Санкт-Петербург: Реноме, 2012. С. 383–386. URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/21/1857/>

References

- 1. Andruschenko, V. P.** (2010). Modernizatsiya pedagogichnoyi osviti vidpovidno do viklikiv XXI stolittya [Upgrading teacher education to meet the challenges of the 21st century]. *Naukoviy visnik Mikolayivskogo derzhavnogo universitetu imeni V. O. Suhomlinskogo. Seriya: Pedagogichni nauki*, 1.28, 12-20. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2010_1.28_4. [in Ukrainian].
- 2. Voronkova, V. G.** (2017). Stanovlennya informatsiynogo suspilstva yak tsivilizatsiynoyi paradigmi rozvitku suchasnoyi Ukrayini za dobi globalizatsiyi: teoretiko-metodologichni ta prakseologichni vimiri [The formation of the information society as a civilizational paradigm for the development of modern Ukraine in the age of globalization: theoretical, methodological and praxeological dimensions]. *Zaporizhzhya: ZDIA* [in Ukrainian].
- 3. Nisimchuk A., Boychuk P. & Panasyuk O.** (2012). Innovatsiyni tehnologiyi pedagogichnoyi osviti [Innovative technologies of pedagogical education]. *Lutsk: Tverdinya* [in Ukrainian].
- 4. Klepko, S. F.** (2002). Filosofiya integratsiyi universitetskoyi tehnicnoyi osviti [Philosophy of integration of university technical education]. *Problemi ta perspektivi formuvannya natsionalnoyi gumanitarno-tehnicnoyi eliti: zbirnik naukovih prats: u 2-h ch.*, 1, 235-242. H.: NTU «HPI» [in Ukrainian].
- 5. Kruglik, V. S.** (2018). Sistema pidgotovki maybutnih inzheneriv programistiv do profesiyanoi diyalnosti u vischih navchalnih zakladah [A system of training future programmer engineers for professional work in higher education]. *Extended abstract of Doctor's thesis. Zaporizhzhya* [in Ukrainian].
- 6. Dovgiy, S. O. & Strizhak, O. E.** (2009). Metodiki vikoristannya suchasnih informatsiynih tehnologiy pri pidtrimtsi protsesu navchannya obdarovanoyi molodi [Techniques of using modern information technologies in support of the process of education of gifted youth]. K.: [Inform. sistemi] [in Ukrainian].
- 7. Podolyak, L. G. & Yurchenko, V. I.** (2006). Psihologiya vischoyi shkoli

[Psychology of higher education]. K.: TOV «FII-studiya» [in Ukrainian].

8. Lugoviy, V. I. & Andruschenko, V. P. (2011). Psihologo-pedagogichni zasady proektuvannya innovatsiynih tehnologiy vikladannya u vischii shkoli [Psychological and pedagogical principles of designing innovative teaching technologies in higher education]. K.: Pedagogichna dumka [in Ukrainian].

9. Romanovskiy, O. G., Mihaylichenko, V. E. & Gren, L. M. (2011). Pedagogika uspihu [Pedagogy of success]. Harkiv: Izd-vo NTU «HPI» [in Ukrainian].

10. Sulima, E. (2012). Vischa osvita v konteksti natsionalnoi strategiyi rozvitku osviti v Ukrayini na 2012–2021 roki [Higher education in the context of the national strategy for the development of education in Ukraine for 2012-2021]. *Vischa shkola*, 3, 12 [in Ukrainian].

11. Torohtij, V. S. (2011). Aktual'nye problemy sovremennoj social'noj pedagogiki [Actual problems of modern social pedagogy]. M.: MGPPU [in Russian].

12. Hutorskij, A. V. (2003). Didakticheskaya evristika. Teoriya i tekhnologiya kreativnogo obucheniya [Didactic heuristics. Creative learning theory and technology]. M.: Izd-vo MGU [in Russian].

13. Shanc, E. A. (2012). Professional'naya podgotovka studentov vuza kak celostnaya pedagogicheskaya sistema [Professional training of university students as a holistic pedagogical system]. *Teoriya i praktika obrazovaniya v sovremennom mire*, 2, 383-386. Sankt-Peterburg: Renome. Retrieved from <https://moluch.ru/conf/ped/archive/21/1857/> [in Russian]

Краснова Н. П. Взаємозв'язок та взаємозалежність самостійної роботи студентів і потенціалу соціуму

У статті охарактеризовано компоненти готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності (когнітивний, праксіологічний та особистісний), що складають структурні компоненти системи професійної підготовки студентів вищого навчального закладу; визначено сутність самостійної (позааудиторної) роботи студентів, яка вміщує навчально-дослідну, науково-дослідницьку роботу студентів з метою оволодіння фундаментальними знаннями, професійними вміннями та навичками діяльності за профілем, досвідом творчої, дослідницької діяльності та сприяє розвитку самостійності, відповідальності і організованості, творчого підходу до вирішення проблем навчального і професійного рівня, а також як організований процес. Надано характеристика потенціалу соціуму, що являє собою сукупність соціальних явищ внутрішньо індивідного, інтеріндивідного і метаіндивідного. Доведено що: самостійна робота студента є різновидом соціальної діяльності, яка спрямована на засвоєння соціального досвіду, хоча носить індивідуальний характер, але є соціальним за змістом, так як створює для навчальної діяльності, для соціуму соціально-значимий результат; різниця самостійної роботи студента і соціуму полягає в тому, що вона лише елемент соціуму, мета якої – підвищення рівня знань, навичок і умінь на основі використання різноманітного соціального досвіду, а в цілому – використання потенціалу соціуму для вирішення

власних завдань. На основі діяльності всіх суб'єктів організації самостійної роботи студента (педагога, тьютора, представників соціальних інститутів і самого студента) визначено, що вона може розглядатися як соціостворюючий чинник складових соціуму і розвитку можливостей студента.

Ключові слова: студентська молодь, самостійна робота студентів, потенціал соціуму, взаємозв'язок та взаємозалежність самостійної роботи студентів і потенціалу соціуму.

Краснова Н. П. Взаимосвязь и взаимозависимость самостоятельной работы студентов и потенциала социума

В статье охарактеризованы компоненты готовности будущих специалистов к профессиональной деятельности (когнитивный, праксикологический и личностный), составляющие структурные компоненты системы профессиональной подготовки студентов высшего учебного заведения; определена суть самостоятельной (внеаудиторной) работы студентов, которая включает учебно-исследовательскую, научно-исследовательскую работу студентов с целью овладения фундаментальными знаниями, профессиональными умениями и навыками деятельности по профилю, опытом творческой, исследовательской деятельности и способствует развитию самостоятельности, ответственности и организованности, творческого подхода к решению проблем учебного и профессионального уровня, а также как организованный процесс. Предоставлена характеристика потенциала социума, который представляет собой совокупность социальных явлений внутрииндивидуального, интериндивидуального и метаиндивидуального. Доказано, что: самостоятельная работа студента является разновидностью социальной деятельности, направленной на усвоение социального опыта, хотя носит индивидуальный характер, но социальный по содержанию, так как создает для учебной деятельности, для социума социально-значимый результат; разница самостоятельной работы студента и социума заключается в том, что она является лишь элементом социума, цель которой – повышение уровня знаний, навыков и умений на основе использования разнообразного социального опыта, а в целом – использование потенциала социума для решения собственных задач. На основе деятельности всех субъектов организации самостоятельной работы студента (педагога, тьютора, представителей социальных институтов и самого студента) определено, что она может рассматриваться как социообразующий фактор составляющих социума и развития возможностей студента.

Ключевые слова: студенческая молодежь, самостоятельная работа студентов, потенциал социума, взаимосвязь и взаимозависимость самостоятельной работы студентов и потенциала социума.

Krasnova N. The Interconnection and Interdependence of Students' Independent Work and the Potential of Society

The article describes the components of future specialists' readiness for professional activity (cognitive, practical and personal), which are the structural components of the system of professional training of students of higher education; the essence of independent (extra-auditory) work of students is determined, which contains educational-research, scientific-research work of students with the purpose of mastering basic knowledge, professional abilities and skills of activity on a profile, experience of creative, research activity and promotes the development of independence, responsibility to address educational and professional issues as well as an organized process. Characterization of the potential of the society, which is a collection of social phenomena internally individual, interindividual and metaindividual, is given. It is proved that: student's independent work is a kind of social activity, which is aimed at assimilation of social experience, although it is individual in nature, but is social in content, as it creates for social activity a meaningful result; the difference between the student's and society's independent work is that it is only an element of society, the purpose of which is to increase the level of knowledge, skills and abilities based on the use of diverse social experience, and in general - to use the potential of society to solve their own problems. On the basis of the activity of all subjects of the organization of independent work of the student (teacher, tutor, representatives of social institutions and the student), it is determined that it can be considered as a social factor of constituents of society and development of opportunities of the student.

Key words: student youth, students' independent work, potential of society, interconnection and interdependence of independent work of students and potential of society.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2020 р.
Прийнято до друку 01.03.2020 р.
Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.